

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Transporty plzeňských Židů za druhé světové války

Zuzana Buňátová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Zuzana Buňátová

Vedoucí práce:

Mgr. Petra Lupták Burzová, Ph. D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedení pramenů a literatury.

Plzeň, listopad 2015 Zuzana Buňátová

Obsah

1 HOLOCAUST	3
1.1 Pojem holocaust	3
1.2 Protižidovská politika	4
1.3 Proč Židé?.....	6
1.3.1 Kdy, kdo a kde rozhodl o vyvražďování právě židovské menšiny?.....	6
1.4 Norimberské zákony	7
1.5 Křišťálová noc – Počátek holocaustu	8
2 POČÁTEK DEPORTACÍ	9
2.1 Akce Reinhard	10
2.2 Transporty plzeňských Židů	11
2.3 Ghetto terezín	12
3 TRANSPORTY PLZEŇSKÝCH ŽIDŮ Z GHETTA TEREZÍN	14
3.1 Transporty s označením A	14
3.2 Transporty s označením B	15
3.3 Transporty s označením C	16
3.4 Transporty s označením D	16
3.5 Transporty s označením E	17
3.6 Neznámé transporty.....	18

3.7 Shrnutí.....	19
4 PŘEŽIVŠÍ PLZEŇŠTÍ ŽIDÉ	20
4.1 Transport R.....	20
4.1.1 Hanuš Deiml a Egon Löbner	20
4.2 Transport S.....	21
4.3 Transport T	22
4.4 Ostatní přeživší	22
4.5 Shrnutí.....	23
5 KONCENTRAČNÍ TÁBORY	23
5.1 Polsko	24
5.1.1 Osvětim.....	25
5.1.1.1 Osvětim II. - Birkenau.....	25
5.1.1.2 Terezínský rodinný tábor - Bllb.....	26
5.1.1.3 Osvětim III - Monovice	27
5.1.2 Treblinka	27
5.1.3 Sobibor	28
5.1.4 Zamošč.....	28
5.1.5 Trawniki	29
5.1.6 Lublin- Majdanek	29
5.1.7 Varšava.....	30
5.1.8 Piaski	30
5.1.9 Gross – Rosen.....	31
5.1.10 Baranoviči.....	31
5.1.11 Izbica	32
5.2 Německo	32
5.2.1 Flossenbürg.....	32
5.2.2 Dachau	33

5.2.3 Meuselwitz	33
5.2.4 Bergen – Belsen	34
5.2.5 Buchenwald	34
5.2.6 Sachsenhausen	35
5.2.7 Schwarzheide	35
5.3 Bělorusko.....	36
5.3.1 Malý Trostinec	36
5.4 Rakousko	37
5.4.1 Mauthausen	37
5.4.2 Altenburg	37
5.5 Pobaltí	38
5.5.1 Raasika.....	38
5.5.2 Riga	38
ZÁVĚR	40
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	42
7 RESUMÉ	46
8 PŘÍLOHY.....	47

ÚVOD

Práce je zaměřena na židovskou tematiku, konkrétně plzeňskou židovskou menšinu a její osudy během transportů do různých koncentračních táborů. Cílem práce je přiblížit počty obětí a přeživších plzeňských Židů na základě jmenných seznamů, které poskytuje Terezínská pamětní kniha a webový portál Deportál a holocaust.cz.

Hlavním tématem mé bakalářské práce jsou tedy transporty, kterými byli plzeňští Židé deportováni během druhé světové války. V návaznosti na transporty se jedná i o popis míst, na která byli plzeňští Židé odvezeni. Jedná se o zmapování jedné historické události, která znamenala mnoho životů a nasmazatelně se zapsala do historie 20. století.

V první kapitole je kladena pozornost na pojem holocaust, na události, které k němu vedly. Píši zde i o možném popírání holocaustu, které se projevuje u některých autorů a vědců, věnujících se holocaustu.

Druhá kapitola je věnována počátkům deportací, původní myšlence vzniku koncentračních táborů a ghatt. Dále událostem, které samotnému pokynu k výstavbě táborů předcházely a osobám, které byli do těchto událostí zainteresovány.

V návaznosti na tyto skutečnosti se ve třetí kapitole zabývám jednotlivými transporty, které během let 1942 – 1944 odjížděly z Terezína do vyhlazovacích či pracovních táborů. Popisuji pouze ty transporty, jejichž součástí byli právě plzeňští Židé. Kapitola představuje statistický pohled na věc. Tedy počty transportů, počty transportovaných plzeňských Židů a místa kam byly transporty vysílány.

Následně popisuji, kolik přeživších plzeňských Židů bylo osvobozeno v jakém koncentračním táboře. U některých jsou stručně

zmíněny jejich osudy před deportací do Terezína a další koncentračních táborů. Je zde popsáno i několik zvláštních případů.

V páté kapitole jsem zmínila většinu koncentračních táborů, do kterých byly osoby náležící k plzeňské židovské menšině deportovány. Ke každému z táborů je připojen výčet transportů, ve kterých byli plzeňští Židé přivezeni a také počet obětí, jež se týkají právě Židů z Plzně.

V poslední krátké části práce popisuji památník, který vznikl v Plzni za pomoci Radovana Kodery a hnutí HUMR o. s.

Data pro práci jsou čerpána z odborné literatury, věnující se této dané tematice. Větší část informací pochází z relevantních českých i cizojazyčných internetových zdrojů, které se touto tematikou také zabývají.

1 HOLOCAUST

Holocaust. Tento termín vzbuzuje v lidech různé emoce. Nejčastěji se objevuje opovržení nacistickým režimem a jejich zrůdným jednáním, lítost nad oběťmi, které přišly o život během této etapy vztahující se jedné z nejděsivějších událostí v historii lidstva.

Židé sami vnímají holocaust jako nedílnou součást své historie. Zasahuje do jejich životů už od dob otroctví v Egyptě a provází je po celou dobu jejich existence. Ovšem v dnešní době je těžké považovat fakta o holocaustu za pravdivá. Informace, které se o holocaustu shromáždili a neustále se objevují, jsou již v dnešní době míseny s fantazií a mýty, které se v židovských menšinách po celém světě objevují (Stein 1980, s. 3)

1.1 POJEM HOLOCAUST

Pojem holocaust, šoa či „konečné řešení židovské otázky“ jsou termíny vztahující se k nejděsivějšímu projevu antisemitismu v celých lidských dějinách. Jedná se o zavraždění přibližně šesti miliónů Židů nacisty a jejich pomocníky. Byl prováděn systematicky a jednalo se o pronásledování a vyvražďování osob označených norimberskými zákony jako Židé.

Nacistická diskriminace Židů se týká let 1938 až 1945, její počátky se projevují však již s Hitlerovým nástupem k moci v lednu 1933. Tuto událost lze považovat za začátek holocaustu. Adolf Hitler se v tomto roce dostává k moci, je jmenován kancléřem. Nedlouho po tom na sebe nacisté strhávají absolutní moc. Holocaust samotný se netýkal pouze Židů, ale i dalších skupin například Romů. Židé ale byli jedinou menšinou na území vlády nacistického Německa, kterou chtěli nacisté úplně vyhladit.

Tuto událost lze považovat za ojedinělou v dějinách lidstva. Podobné příhody se odehrály i v jiných částech světa a v jiných časových obdobích, ale pouze holocaust, který byl prováděn nacisty, usiloval o vyhlazení celé jedné etnické skupiny, Židů, bez ohledu na věk, pohlaví, vyznání apod. Snaha vymazat židovské etnikum z celého světa, se zakládala na rasistické teorii, že Židé jsou „škodlivá rasa“. Tento názor, který sdíleli všichni nacističtí vůdci, vedl k politice známé jako „konečné řešení židovské otázky“ (Yad Vashem, 2015).

O počtu zavražděných Židů se vedly a neustále vedou debaty. Různí autoři uvádí různé počty obětí. Například profesor Raul Hilberg ve svém díle Zničení evropských Židů uvádí počet 5.1 milionu a Gerald Reitlinger dokonce mluví o počtu 4.6 milionů Židů. I mnoho dalších hovoří o nižším čísle (Kulaszka, 1992).

1.2 PROTIŽIDOVSKÁ POLITIKA

Protektorát Čechy a Morava byl vyhlášen 16. března v roce 1939. V době jeho zřízení mělo podle oficiální statistiky na jeho území žít 118 310 Židů, z nichž se 103 960 hlásilo k židovskému vyznání. Ostatní byli jiného náboženství nebo bez vyznání (holocaust.cz, 2011).

Nacisté tak získali moc, kterou využívali k pronásledování a separaci židovského obyvatelstva. Protižidovsky byla zaměřena i protektorátní vláda, jejímž hlavním cílem bylo převedení židovského majetku do českých rukou.

Perzekuce židovského obyvatelstva před druhou světovou válkou probíhala spíše na ekonomické a společenské úrovni. Typickými projevy protižidovské politiky byla diskriminující legislativa, veřejné očerňování, ekonomický útlak, úřední zastrašování a společenský ostrakismus.

Událostí spojenou s nacistickou protižidovskou politikou je například vznik norimberských zákonů z 15. září 1935, které definovaly židovství v rasových termínech a zpečetili tak osud židovského obyvatelstva. Jednou z takových je i pogrom organizovaný státem nazývaný Křišťálová noc (holocaust.cz 2015).

Reakcí na persekuci, které byli vystaveni postupně všichni Židé v celé Evropě, bylo sepjetí těchto národnostních menšin, prohlubování židovského povědomí a také posilování židovské solidarity. První skupina Židů, které se týkalo toto potlačování jejích práv a lidskosti, byli Židé v Německu a postupně se tato nacistická ideologie šířila po Evropě, samozřejmě i v Protektorátu Čechy a Morava (Yad Vashem, 2015).

Proč tedy většina Židů neopustila Evropu ještě před vypuknutím druhé světové války? Na tuto otázku je jistě mnoho odpovědí, ale podle muzea Yad Vashem v Izraeli je tou hlavní jednoduchá odpověď, Židé zkrátka neměli kam jít. Chaim Weizmann, první prezident státu Izrael, tvrdil, že byl svět pro Židy rozdělen na části. Jednalo se rozdělení na místa, kde Židé nesměli žít a na místa, na která se nemohli dostat. Ve velké části zemí se objevovala xenofobie, strach z jiného etnika, antisemitismus a velké antipatie vůči osobám s židovskou vírou. Tato situace vyústila až v době, kdy Německo anektovalo Rakousko na jaře v roce 1938. V tu chvíli se Židé snažili hromadně opouštět Evropu (Yad Vashem, 2015).

Nejvíce židovských imigrantů přijala Palestina, dále pak Spojené státy americké, Latinská Amerika, Velká Británie či Šanghaj. Jednalo se především o Židy z Německa a Rakouska (holocaust.cz, 2011).

K politice spojené s holocaustem se vyjádřil Alfred M. Lilienthal. Tvrdí, že nezáleží na tom, kolik obětí bylo během holocaustu zavražděno, zplynováno apod. Důležitým faktorem k zamyšlení a debatě je spíše to, proč byli vybráni pouze některé skupiny. Jak jsem již zmínila dříve, pronásledováni nebyli pouze Židé, ale i další etnika a skupiny, které se

nějakým způsobem neshodovaly s nacistickou představou čisté rasy (Lilienthal, 1993).

V článku *The Holocaust Issues and Middle East Policy* píše o velkém medializování holocaustu a také o tom, že je tato lidská tragédie neustále probírána ať v médiích, na akademické půdě i laickou společností. I proto tvrdí, že není důvod neustále se ohlížet do minulosti, protože ji již nelze změnit. Důležité pro Lilienthala je řešit současné problémy (Lilienthal, 1993).

1.3 PROČ ŽIDÉ?

Proč si nacisté vybrali k vyhlazení právě příslušníky židovské víry, je otázka, kterou do této doby nebylo možné a stále není vysvětlit jednoznačným tvrzením. Názorů na tuto problematiku se v akademickém světě objevuje hned několik. Vysvětlení je možné čerpat například z historie, z odlišnosti etnik, ze strachu z jiného národa, z možného ovlivnění jedné kultury druhou, narušení nastoleného pořádku. Lze se na tento problém podívat z teologického hlediska a považovat za důvod odlišnou víru, odlišného boha apod. (Yad Vashem, 2015).

Nacisté pak historické události využili jako důvod k rasové nenávisti vůči Židům. I v minulosti se objevovaly problémy s rasovými odlišnostmi. Němci se považovali za vůdčí rasu, oproti tomu Židé byli úplným opakem německé rasy, a proto se objevil názor, že je třeba se Židů zbavit. Postupem času se ukázalo, že vystěhování není dostatečným řešením a proto se nacisté uchýlili k nejradikálnějšímu kroku, ke „konečnému řešení“ (holocaust.cz, 2011).

1.3.1 Kdy, kdo a kde rozhodl o vyvraždění právě židovské menšiny?

Přesné datum z dostupných materiálů nelze určit, protože o tom neexistují žádné písemné doklady. Počátek vraždění Židů byl

zaznamenán v roce 1941 v Sovětském svazu, odkud se poté rozšířilo do celé Evropy (holocaust.cz). Je tedy patrné, že mnoho Židů bylo zavražděno ještě před konferencí ve Wansee, která byla svolána na 20. ledna 1942. Na této konferenci bylo domluveno systematické vyvražďování Židů z Evropy. Izraelský historik Yehuda Bauer ovšem tvrdí, že ve Wansee neproběhla konference, ale pouhé setkání. To, co zde bylo probíráno a řečeno nebylo dle jeho názoru ani z daleka provedeno do úplných detailů. Je pro tento svůj názor zařazován do kategorie popíračů holocaustu (Kulaszka, 1992).

Německá společnost byla již ve 30. letech 20. století antisemitská a rasistická. To byly důvody, proč nacisté započali válku, ale zároveň byly tyto vlastnosti válkou posilovány. Velká část společnosti začala přijímat názor, že je třeba, aby Židé zmizeli. Původ myšlenky vyvraždit celé jedno etnikum není zcela známý a ani nijak prokazatelně dohledatelný, ale předpokládá se, že pochází od Adolfa Hitlera. Její provedení pak již ale stálo na mnoha lidech, kteří se na této tragédii v historii lidstva podíleli.

Mezi historiky a dalšími vědci se na „vyhlazovací politiku“ nacházejí různé názory, které se rozcházejí. V díle *The Destruction of the European Jews* poukazuje Raul Hilberg, historik holocaustu, na to, že příkazy k vyhlazování byly dokonce 2 v krátkém časovém období za sebou. A jak jsem již zmínila na základě nedostatku důkazů o tom, že tyto příkazy vydal Hitler, bývají v novějších dílech tyto skutečnosti systematicky vynechávány (Kulaszka, 1992).

1.4 NORIMBERSKÉ ZÁKONY

O těchto zákonech jsem se ve své práci již zmiňovala. Kapitoly zařazují, protože označení Židů nacisty bylo specifické a mnohdy odlišné od samotného sebeurčení Židů. Je tedy dobré vědět, jak byli Židé v těchto dokumentech odlišeni od „čisté rasy“.

Jakým způsobem vlastně byli Židé před samotnými deportacemi odlišeni od „obyčejných“ občanů? Stalo se tak na základě především dvou ústavních zákonů německého Říšského sněmu. Oba byly přijaty 5. září 1935 v Norimberku. Lze k nim obsahově přiřadit i jiné zákonné úpravy, které obsahovaly nástroje k persekuci.

V norimberských zákonech byla zavedena rasová definice židovství. Vyznačovala se určováním židovské rasy nejen současnou nebo dřívější příslušností osoby k židovskému náboženství, ale také současným či dřívějším židovským náboženstvím rodičů a prarodičů, případně manželským partnerem.

Zákon o říšském občanství stanovil, že občanem Říše může být pouze Němec nebo člověk s „příbuznou krví“. Při zavedení tohoto zákona přišli němečtí Židé o svá politická práva a stali se „Staatsangehörige

“ (státními příslušníky). Oproti tomu „árijští“ Němci byli označeni jako Reichsbürger (říšští občané).

Do roku 1943 byl zákon postupně doplňován prováděcími nařízeními. Konečný počet dosáhl až třináct těchto nařízení. Dopadem těchto dodatků bylo zbavení Židů veškerých občanských práv. Již 14. listopadu 1935 bylo vydáno první z těchto prováděcích nařízení, které určovalo, kdo je považován za Žida či míšence.

Druhým zákonem byl Zákon na ochranu německé krve a německé cti. Jeho znění zakazovalo uzavírat sňatky mezi Němci a Židy a zapovídal také jejich mimomanželský styk. Židovské domácnosti nesměly zaměstnávat německé služebné ve věku do pětácti let nebo vztyčovat německou vlajku (holocaust.cz, 2011).

1.5 KŘIŠŤÁLOVÁ NOC – POČÁTEK HOLOCAUSTU

V noci z 9. na 10. listopadu 1938 v celém Německu vypukl protižidovský pogrom, který je známý pod názvem křišťálová noc

(německy Kristallnacht). Pogrom byl příčinou vyostření nacistické protižidovské politiky v roce 1938. Důvodem k rozpoutání násilí se stal atentát na německém vyslanectví v Paříži. Ernsta vom Ratha 7. listopadu 1938 dvěma výstřely těžce zranil 17letý Žid Herschel Grünspar. Tato událost ale byla pouze záminkou nikoliv opravdovým důvodem pro vypuknutí pogromu.

Během pogromu byla vypálena většina synagog a židovských modliteben, jež byly považovány za symbol přítomnosti a úspěchu židovské menšiny v Německu. Při této události bylo zabito téměř 100 Židů. Dalších téměř 30 tisíc Židů bylo odvečeno do koncentračních táborů Dachau, Buchenwald a Sachsenhausen.

Nacistické vedení ovšem tvrdilo, že tento útok na židovskou menšinu nebyl nijak organizovaný a že Židé na sebe tuto zkázu přivolali sami, a dále své tvrzení využili k dalším protižidovským opatřením. Listopadový pogrom roku 1938 v nacistické protižidovské politice značil přechod k úplnému vyloučení Židů ze společnosti a případně k jejich fyzické likvidaci (holocaust.cz, 2011).

Všechny tyto dílčí události vyústily v hromadné transporty Židů ze všech částí Evropy do ghatt, koncentrační a likvidačních táborů. Této problematice se věnuji v následujících kapitolách mé práce. Pozornost zaměřuji na židovskou menšinu z Plzně a její osudy během transportů.

2 POČÁTEK DEPORTACÍ

Dříve, než budu věnovat pozornost samotným transportům, koncentračním táborům a lidem, kteří jimi prošli, stručně nastíním, jaká myšlenka vedla k jejich vytvoření. Kdo stál za ideou shromáždit veškeré židovské obyvatelstvo na jednom místě a na jejich separaci od „obyčejných“ lidí.

Heinrich Himmler s Adolfem Hitlerem se v září roku 1941 sešli na poradě, kde byla převážně řešena „židovská otázka“. Výsledkem jednání bylo osvobození Staré říše a Protektorátu od Židů. V Protektorátu se k 1. říjnu 1941 nacházelo celkem 88 105 lidí, kteří podléhali Norimberským zákonům. Blíže se tématice Norimberských zákonů věnuji v kapitole 1.2. S těmito osobami mělo být transportováno i německé a rakouské židovské obyvatelstvo do Lodže, Rigy a Minsku. Počet osob byl ale příliš vysoký a přechodným řešením se stal Terezín (Kárný a kol. 1995, s. 27).

Funkce „přechodného tábora“ Terezín se zformovala na pražské poradě 10. října (Kárný a kol. 1995, s. 28 – 29). Tábor se měl stát místem soustředění židovského obyvatelstva z Protektorátu. Druhou funkci, kterou měl Terezín plnit, byla funkce decimační, která souvisela primárně se snížením počtu židovských příslušníků a následně s jejich likvidací. Samotné deportace měly být krátkodobou záležitostí. Plánovány byly dva až tři vlaky denně, v každém 1000 osob (Kárný a kol. 1995, s. 29).

První deportační transport proběhl 15. října 1941 a směřoval z Vídně do Lodže. Transporty do Lodže se týkaly také pražských Židů. Celkem jich do Polska odjelo pět (Kárný a kol. 1995, s. 30). První transport do terezínského ghetta proběhl 24. listopadu ve 12 hodin dopoledne. Z Prahy do Bohušovic přijelo 342 mužů jako komando výstavby. Z Bohušovic pak pochodovali do Terezína, kde se za těmito muži uzavřely brány Sudetských kasáren. Tato událost znamenala vznik terezínského koncentračního tábora (Kárný a kol. 1995, s. 32).

2.1 AKCE REINHARD

Jedná se o krycí název pro zvláštní organizaci v Lublinu, jejímž cílem bylo vyhlazení židovského obyvatelstva z území Polska během 2. světové války. Tato akce má na svědomí usmrcení přibližně 1 650 000 Židů. Úspěšné provedení akce měl na starost Odillo

Globocnik, Brigadefuhrer SS (Arad 2006, s. 22). K jeho úkolům patřilo naplánovat deportace a vyhlazovací akce, výstavba táborů smrti, koordinace deportací Židů a jejich následná likvidace v táborech a předání majetku a cenností obětí příslušným říšským úřadům (Arad 2006, s. 23).

Likvidace Židů probíhala ve třech táborech v Polsku – Belzec, Sobibor, Treblinka. Nacházely se na místech, která byla špatně přístupná, ale vždy byla v blízkosti železnice. Díky poloze táborů nemusely být deportace prováděny na dlouhé vzdálenosti. Tábory byly postaveny židovskými vězni a místními dělníky. Na práci dohlíželi ukrajinští dozorcí a němečtí SS-mani. Systém zabíjení v plynových komorách byl vynalezený Christianem Wirthem. Tímto způsobem denně umíraly desítky tisíců Židů ve výše zmíněných táborech (Akce Reinhard, nedatováno). K těmto vyhlazovacím táborem patřil dále i tábor Trawniki, který sloužil jako výcvikové středisko pro ukrajinské dozorce a SS-many (Arad 2006, s. 27).

2.2 TRANSPORTY PLZEŇSKÝCH ŽIDŮ

V lednu v roce 1942 byla zřízena základna Pomocné služby Židovské náboženské obce (ŽNO) v Plzni. Její úlohou byla organizace příprav na „koncentraci Židů.“ Dříve než byli plzeňští Židé zařazeni do transportů, byli shromažďováni v sokolovně v Pecháčkových sadech,¹ kde sídlila i výše zmíněná Pomocná služba ŽNO (Douša 2004, s. 337).

Plzeňští Židé utvořili tři transporty, které mířily do terezínského koncentračního tábora. Transporty byly označeny písmeny R, S a T. Během devíti dnů byla Plzeň „zbavena“ židovské přítomnosti.

Transport R odjížděl z plzeňského nádraží 18. ledna 1942. Ve vlaku bylo přepraveno 1 000 plzeňských Židů. Cesta trvala dva dny. Do Terezína transport dorazil 20. ledna 1942.

Na první z plzeňských transportů navázal o čtyři dny později transport S. V tomto vlaku bylo deportováno 1 000 Židů z Plzně. Odjezd z Plzně je datován 22. ledna 1942. Příjezd do Terezína byl o dva dny déle, tedy 24. ledna 1942.

Poslední deportace je spojena s transportem T. Ten proběhl 26. ledna 1942 a z Plzně přepravil zbývajících 604 židovských obyvatel Plzně. Jako v předchozích dvou případech byl příjezd do Terezína o dva dny déle, 28. ledna 1942. (Deportál, nedatováno)

Zvláštním transportem byl ten s označením CV II, který deportoval 13 plzeňských Židů z Borské věznice do ghetta Terezín. Tato událost se odehrála 25. února v roce 1943 (Kárný a kol. 1995, s. 69).

2.3 GHETTO TEREZÍN

Město Terezín bylo založeno jako josefínská pevnost v 18. století. Nacházelo se zde jedenáct kasáren a další vojenské objekty, Malá pevnost, policejní stanice pražského gestapa a 218 civilních domů. Terezín byl Wehrmachtem postupně vyklízen a připravován na změnu v koncentrační tábor Terezín.

Prvním transportem bylo do tábora přepraveno dělnické komando vypravené z Prahy v listopadu v roce 1941. Koncem roku 1941 činil počet vězňů 7350 osob. Během roku 1942 již byly na místě shromážděny tři čtvrtiny Židů žijících v Protektorátu, cca. 54 228 lidí. Terezín se oficiálně stal koncentračním táborem 6. července 1942. V tu chvíli se začaly rozvíjet tři funkce tábora (Kárný a kol. 1995, s. 33).

Za prvé sloužil jako průchodný tranzitní tábor, z něhož byly dále vypravovány transporty do dalších koncentračních táborů v Evropě, převážně na okupovaná polská a sovětská území (Kryl 1999, s. 46).

¹ dnešní Štruncovy sady

Druhým posláním byla decimace vězňů. Toto poslání bylo „úspěšně“ splněno (Brod, Kárný, Kárná 1994, 19 – 22). Decimace znamenala koncentraci velkého počtu lidí na malém prostoru, nedodržování základních lidských potřeb, rychlé šíření nemocí. Samotná životní úroveň v táboře byla velice nízká. Za třetí tábor sloužil jako „ghetto pro staré“, tedy pro rakouské a německé Židy nad 65 let, válečné invalidy a pro nositele válečných vyznamenání z první světové války (Kryl 1999, s. 54).

Nejvíce vězňů se v Terezíně nacházelo v září roku 1942, kdy počet osob dosáhl čísla 58 941.

Z Terezínského ghetta začaly vyjíždět první transporty v březnu v roce 1942. Transporty zavezly Židy do dalších koncentračních či vyhlazovacích táborů. Během tohoto roku opustilo ghetto nejvíce vlaků. Jejich počet vzrostl až na 34 transportů za celý rok.

Vlaky byly značeny písmeny podle abecedy. Průměrný počet osob v jednom transportu se pohyboval okolo 1 000 lidí. Nejčastěji byly vlaky nasměrovány do vyhlazovacího tábora Treblinka, Malého Trostince a Lublinu.

Další tábory, které očekávaly vlaky s Židy, byly Izbica, Riga, Piaski, Varšava, Zamošč, Raasika, Rejowiec, Sobibór a Trawniki. Celkem bylo z Terezína v roce 1942 odvezeno do výše zmíněných táborů 42 891 Židů.

Následující rok již z Terezína bylo vypraveno transportů méně. Celkem jich do Osvětimi přijelo 11 s celkovým počtem 18 264 osob židovské víry. Největší část z tohoto počtu byla transportována ve druhé polovině ledna. Další vlna transportů se odehrála od září do půlky prosince v roce 1943.

Rok 1944 zaznamenal nárůst v počtu transportů i transportovaných. Z ghetta toho roku bylo vypraveno 18 vlaků, které až na čtyři soupravy byly odeslány do Osvětimi. Zmíněné čtyři vlaky měly za cílovou stanicí

tábor Bergen – Belsen. Celkem bylo do obou táborů odesláno 25 995 osob.

3 TRANSPORTY PLZEŇSKÝCH ŽIDŮ Z GHETTA TEREZÍN

Z ghetta Terezín vyjelo během války celkem 63 transportů, které převážely Židy do dalších táborů. Nejčastěji se jednalo o tábory vyhlazovací či pracovní. Do několika transportů byli přiřazeni i plzeňští Židé, jejichž nejčastějším osudem byla smrt v plynových komorách v jednotlivých táborech po téměř celé východní Evropě.

3.1 TRANSPORTY S OZNAČENÍM A

Počty Židů z Plzně se odlišovaly transport od transportu. V některých z vlaků se občas nacházel jen jeden plzeňský Žid, ale nebylo to časté. Mnohem obvyklejší byl počet týkající se desítek plzeňských Židů v jednom transportu.

Transporty značené písmeny podle abecedního pořadí vyjížděly z ghetta nepravidelně. Často odjelo několik vlaků během jednoho týdne v měsíci a po té byly transporty na nějaký čas pozastaveny. Z celkového počtu transportů byli plzeňští Židé přítomni ve 42, jež byly vyslány z ghetta Terezín do dalších táborů (Deportál, nedatováno).

Nejvíce plzeňských Židů bylo přítomno v transportu Aa, jenž vyjížděl 11. března 1942 do tábora Izbica. Jejich počet tvořil téměř polovinu celého transportu. Z 1 001 osob bylo Židů z Plzně 453. V následujícím vlaku označeném Ab, který se vydal do stejného koncentračního tábora jako transport Aa, bylo již plzeňských Židů jen 152. Ab vyjel 17. března 1942 a celkem převážel 1 000 osob, podobně jako většina transportů, které byly za války z Terezína vypuštěny.

Další transporty řazené pod písmeno A, v nichž se nacházeli Židé z Plzně, byly: Ag s 19 osobami do tábora Piaski (1. 4. 1942), Al s 55 osobami do tábora Lublin (23. 4. 1942), An se 199 osobami do tábora ve Varšavě (25. 4. 1942), Aq s 2 osobami do tábora Lublin (27. 4. 1942), Ar s 214 osobami do Zamošče (28. 4. 1942), As s 24 osobami také do Zamošče (30. 4. 1942), Ax s 34 osobami do Sobiboru (9. 5. 1942), Az s 15 osobami do Lublinu (25. 5. 1942).

V roce 1942 byl z ghetta Terezín vyslán transport AAi, který odvezl 1 000 Židů a z toho 82 plzeňských. Bohužel u tohoto transportu není znám cíl, pouze datum 13. června, kdy vlak Terezín opustil. Den před touto soupravou vyjel transport AAK, který měl také s tisíci Židy namířeno do tábora Trawniki. Plzeňští byli v transportu zastoupeni 49 osobami.

Posledním vlakem, s označením pod písmenem A, v němž byli zastoupeni Židé z Plzně, byl vlak označen AAY, ve kterém byli ale pouze 3 plzeňští Židé. Transport deportoval Židy do tábora Baranoviči 28. 7. 1942.

Celkem tedy bylo ve 13 transportech označených počátečním písmene A, deportováno 1309 plzeňských Židů. Což je téměř polovina celkového počtu Židů, kteří před začátkem druhé světové války žili v Plzni. Soupravy s Židy s tímto označením byly vysílány od 11. března do 4. srpna 1942 (Deportál, nedatováno).

3.2 TRANSPORTY S OZNAČENÍM B

Stejně jako transporty pod označením A, vyjížděly transporty pod označením B v roce 1942. Transportů s účastí Židů z Plzně bylo pod tímto označením 10 s celkem 346 plzeňskými Židy.

První soupravou, která vezla pouze 2 Židy z Plzně, byla označena Bb. Jejím cílem byla Riga, do níž vlak odvážel celkem 1 000 Židů. Datem jejího odjezdu se stal 20. srpen 1942. O pět dní později se na cestu

z Terezína do Malého Trostince vydal transport označen Bc. Z 1 000 lidí se zde nacházeli 4 Židé původem z Plzně.

Dále pak následovaly transporty: Be s 63 Židy z Plzně do tábora Raasika (1. 9. 1942), Bk se 3 osobami do Malého Trostince (8. 9. 1942), Bn s jedním plzeňským Židem do Malého Trostince (22. 9. 1942), Br také s jednou osobou z celkového počtu 2 004 do Treblinka (26. 9.), Bv, ve kterém byl počet plzeňských Židů největší, a to 95. Bv měl namířeno do Treblinky 15. října 1942. Následující dva transporty Bw s 82 osobami (19. 10. 1942) a Bx s 5 osobami (22. 10.) jely také do Treblinky.

Posledním transportem s označením B, byl transport By, který celkem převážel 1866 Židů, z čehož 90 osob bylo plzeňských. Tento transport rozpoutal vlnu vlaků, které deportovaly Židy do polského vyhlazovacího tábora Osvětim. Dnem, který tuto skutečnost odstartoval, se stal 26. říjen 1942 (Kárný a kol. 1995, s. 63 – 73).

3.3 TRANSPORTY S OZNAČENÍM C

Celkem těchto transportů z ghetta Terezín bylo do Osvětimi posláno 5. Pouze ve dvou z nich byli přítomní plzeňští Židé. Dohromady bylo v těchto transportech převezeno do Osvětimi 7 001 osob a pouze 10 z nich byli Židé z Plzně.

Ve vlaku označeném Cr bylo 2 000 Židů a z tohoto počtu jen 6 plzeňských. Souprava se vydala na cestu 23. ledna 1943. Posledním transportem s označením C, Cu bylo deportováno do Osvětimi 1 001 osob. Plzeňští Židé byli v tomto počtu zastoupeni 4 osobami. Vlak vyjel 1. února 1943 (Deportál, nedatováno).

3.4 TRANSPORTY S OZNAČENÍM D

Transporty označované písmenem D byly plzeňskými Židy již obsazeny častěji a více než ty označované písmenem C.

DI byl první transport, který pod tímto označením z Terezína vyjel. V jeho útrokách bylo přepraveno 2 479 Židů do Osvětimi. Plzeňských Židů zde bylo 53. Souprava opustila Terezín 6. září 1943. V ten samý den následoval vlak Dm, který do Osvětimi deportoval 2 528 Židů, z toho 63 plzeňských.

Další transporty s písmenem D v označení s přítomností plzeňských Židů odjely do Osvětimi v prosinci 1943. Jednalo se o transport Dr s jedním Židem z Plzně a transport Ds, který převážel 85 plzeňských Židů. Ds byl také poslední vlak vyslaný do Osvětimi v roce 1943.

V roce 1944 na něj navázal poslední transport s označením D a to Dz, který z celkového počtu 2 503 převezených Židů přepravil také 21 Židů z Plzně. Opět jako předchozí mířil do Osvětimi. Jeho cesta započala 15. května 1944.

Nakonec tedy transporty označované písmenem D přepravily do vyhlazovacího tábora Osvětim 223 plzeňských Židů, kteří byli rozděleni do celkem pěti vlakových souprav. Větší část těchto transportů proběhla ještě v roce 1943 a jeden v roce 1944 (Deportál, nedatováno).

3.5 TRANSPORTY S OZNAČENÍM E

Posledním písmenem, kterým byly označovány vlaky vyjíždějící z Terezína převážně do Osvětimi a v několika případech do Bergen – Belsenu, bylo písmeno E.

V transportu Eb bylo do vyhlazovacího tábora Osvětim převezeno 2 500 osob. Z tohoto počtu tvořili plzeňští Židé 36 osob. Souprava svou cestu začala 18. května 1944. Další transport, který deportoval 42 Židů z Plzně, měl za cílovou stanici také Osvětim, jako všechny následující transporty. Označen byl Ek a z Terezína odjížděl 28. září 1944. Souprava,

kteřá navázala na Ek, byla označena EI převážela celkem 1 500 osob a z toho 16 plzeňských Židů. Ghetto Terezín opustila 29. září 1944.

Dále následoval transport Em, který 1. října převezl 34 plzeňských Židů. En, který přepravil 35 Židů z Plzně 4. října. Eo, jenž odvezl z Terezína 20 plzeňských Židů dne 6. října. Ep, jehož náklad tvořilo celkem 1 600 osob, z toho 26 Židů z Plzně. Z ghetta transport vyjel 9. října. Eq, který 12. října přepravila 13 plzeňských Židů. Er, jehož vagony zaplnilo 1 500 osob, z nichž 22 osob bylo z Plzně, vyjel 16. října. Transport Es vezl 19. října 33 plzeňských Židů, jejichž osudem byla také Osvětim.

Posledními transporty byly Et a Ev. V obou narostl počet deportovaných osob. Oba dva proběhly ještě v říjnu. Transport Et 23. října 1944 do Osvětimi převezl 21 Židů z Plzně a celkem 1 715 osob. A jako poslední vyjel z ghetta Terezín také do Osvětimi transport Ev. Počet osob, který přepravil, vzrostl na 2 038. Plzeňští Židé byli v počtu 44 osob. Transport vyjel 28. října 1944.

Celkem bylo transportů označovaných písmenem E s přítomností Židů z Plzně 12. Ve všech vlacích dohromady jich bylo přepraveno 341. Všechny tyto transporty proběhly v roce 1944 a počet v nich transportovaných Židů se zvýšil (Kárný a kol. 1995, s. 63 – 73).

3.6 NEZNÁMÉ TRANSPORTY

U některých osob neexistují záznamy o tom, jakým transportem byly převezeny do koncentračních táborů. Proto jejich počet uvedu podle místa úmrtí.

Nejvíce plzeňských Židů, u kterých není zjištěný název ani datum transportu je 291 zemřelých již v samotném ghettu Terezín. Dalších 49 Židů z Plzně zemřelo v koncentračním táboře Mauthausen.

V Osvětimi zemřelo 17 plzeňských Židů, o kterých není jasné, jakým transportem byli do tohoto vyhlazovacího tábora dopraveni.

Po jedné osobě z Plzně zemřelo v Drážďanech, Hamburgu, Dachau a Hertheimu u Lince, dva plzeňští Židé zemřeli v Ravensbrücku. Jeden z plzeňských Židů se smrti dočkal mimo koncentrační tábory a byl zastřelen nedaleko Německého města Gotha.

V záznamech je také jedenáct Židů, kteří byli nejdříve deportováni do ghetta Terezín a později do dalších koncentračních táborů. Bohužel o těchto jedenácti osobách není žádný jiný záznam než jejich jméno. Nenalezla jsem, kterými transporty byli přepravováni ani do jakých koncentračních táborů. Taktéž datum a místo úmrtí u těchto plzeňských Židů není známo (Deportál, nedatováno).

3.7 SHRNU TÍ

Nejvíce transportů s plzeňskými Židy mělo jako svou cílovou stanici Osvětim, konkrétně Osvětim II. – Březinku. Vlaků do tohoto tábora odjelo z ghetta Terezín 20, a to s 664 plzeňskými Židy. Do ostatních koncentračních táborů již bylo transportů o mnoho méně.

Do vyhlazovacího tábora Treblinka odjely 4 transporty se 183 Židy z města Plzeň. Pro tábor Lublin – Majdanek byly připraveny 3 transporty se 72 příslušníky plzeňské židovské menšiny. Stejný počet souprav vyjel i do Malého Trostince v nichž bylo pouze 8 plzeňských Židů. Do tábora Izbica už byly vlaky s přítomností plzeňských Židů pouze 2. V těchto transportech bylo ale přepraveno nejvíce Židů z Plzně a to 605. Také do Zamošče odjely z Terezína 2 transporty. Počet plzeňských Židů byl 238 osob.

Do dalších táborů už bylo transportů s přítomností osob plzeňské židovské menšiny pouze po jednom. Do tábora Piaski dorazilo 19,

do Trawníků 49, do Sobiboru 34, do Varšavy 199, do Rigy 2 a do tábora Raasika 63 Židů z Plzně (Deportál, nedatováno).

4 PŘEŽIVŠÍ PLZEŇŠTÍ ŽIDÉ

V této kapitole bych ráda věnovala pozornost, některým členům židovské menšiny v Plzni, kteří byli deportováni do koncentračních táborů a dožili se osvobození. Nebudu zde uvádět jmenovitě všechny přeživší, ale vyberu pouze některá jména z celkového počtu.

4.1 TRANSPORT R

Z transportu R, který jako první vyjel směr Terezín, se osvobození dočkalo 73 osob. Místa, ve kterých se lidé této události dožili, jsou různá. Nejvíce se zde vyskytuje Terezín (48 osob), ale jsou to i tábory Bergen – Belsen (4 osoby), Jaworzno (1 osoba), Blechhammer (4 osoby), Altenburg (1 osoba), Mauthausen (3 osoby), Flossenbürg (1 osoba), Meuselwitz (1 osoba), Glewitz (2 osoby), Osvětim (4 osoby), Haselhorst (1 osoba), Bromberg (1 osoba), Schwarzheide (1 osoba) či Friedland (1 osoba).

Z tohoto transportu koncentrační tábor přežili například: Helena Adlerová, Glaser František, Kohnová Věra, Löblová Berta, Reiner Pavel, Segerová Marta a Weiner Josef (Kárný a kol. 1995, s. 278 – 279).

4.1.1 Hanuš Deiml a Egon Löbner

Přeživší, které spojuje navštěvování stejné školy v Plzni před druhou světovou válkou, jsou Hanuš Deiml a Egon Löbner. U těchto dvou jmen stručně nastíním jejich osud za druhé světové války. Oba chodili na Druhou státní československou reálku.

Hanuš Deiml se narodil 6. června 1922 v Kožlanech. V Plzni bydlel s rodiči v Plachého ulici. Školu Hanuš opustil v roce 1938 a začal pracovat jako lesní dělník se svým otcem.

18. ledna 1942 byl i se svou rodinou odvezen do Terezína a tam poté 18. prosince 1943 přidělen do transportu Ds do Osvětimi. Osvobození se nakonec dočkal v německém Altenburgu. Po válce se oženil a zemřel v roce 1972 (Stehlíková a kol. 2006, s. 80).

Egon Löbner se narodil v Plzni 24. února 1924. S rodiči a mladším bratrem bydleli v domě U Červeného srdce na Náměstí republiky, později měli vilu ve Schwarzově ulici. Na Druhé státní československé reálce studoval od roku 1934/1935, v roce 1938 školu na přání otce opustil a studoval strojírenský obor na odborné škole. Do Terezína byl převezen se svým otcem 18. ledna 1942. Oba poté byli v roce 1944 transportem Ek převezeni do Osvětimi. Osvobození se Egon dočkal v táboře Flossenbürg. Po válce si Egon v Plzni dodělal střední školu a po jejím ukončení odcestoval do Paříže. Po té odcestoval do USA, kde studoval na Princetonu. Studium ukončil doktorským titulem. Oženil se, měl 3 děti a stal se uznávaným vědcem. Egon Löbner zemřel 30. prosince v roce 1989 v Paolo Altu v Kalifornii (Stehlíková a kol. 2006, s. 60 – 70).

4.2 TRANSPORT S

Transport S vyjel z plzeňského nádraží 22. ledna 1942. Osvobozeno z tohoto transportu bylo v koncentračních táborech 64 osob. Těchto několik desítek osob bylo zachráněno v místech jako je Terezín (32 osob), Flossenbürg (1 osoba), Bergen – Belsen (6 osob), Blechhammer (3 osoby), Gleiwitz (2 osoby), Mauthausen (4 osoby), Osvětim (7 osob), Izbica (2 osoby), Dachau (1 osoba), Merzdorf (2 osoby), Freiberg (1 osoba), Landesberg (1 osoba), Stutthof (1 osoba), Sachsenhausen (1 osoba) a Buchenwald (1 osoba).

Jedná se například o jména Abeles Josef, Adler Ota, Bauer Rudolf, Bloch Jiří, Fantlová Zdenka, Freundová Alžběta, Goldscheider Josef, Heller Bedřich, Lorenz Josef, Löwy Bertold, Pfefferová Berta, Schanzer

Julius, Singerová Olga, Šmídová Ella, Witzová Hana a Wünschová Aloisie (Kárný a kol. 1995, s. 293 – 294).

4.3 TRANSPORT T

V posledním transportu vypraveném do Terezína 26. ledna 1942 bylo také několik plzeňských Židů, jejichž život byl zachráněn díky osvobození koncentračních táborů, ve kterých ke konci války pobývali. Celkem se jedná o 67 osob. Nejčastěji se zde jako místo osvobození opět vyskytuje Terezín (42 osob), dále Oranienburg (1 osoba), Friedland (1 osoba), Kurzbach (1 osoba), Osvětim (5 osob), Bergen – Belsen (8 osob), Schwarzhaide (1 osoba), Gleiwitz (2 osoby), Blechhammer (1 osoba), Kudowa (1 osoba), Raguhn (1 osoba), Mauthausen (1 osoba) a Gross – Rossen (2 osoby).

Jmenovitě například Brummel Jan, Drechslerová Kity, Friedová Eliška, Goldscheiderová Josefina, Haar Robert, Hermann Jindřich Dr., Langer Vilém, Ledererová Zdenka, Löwy Edvard, Popper Max, Růžičková Leopoldina, Schwarz Adolf, Tanzer Karel, Weissová Hilda a Zentnerová Julie (Kárný a kol. 1995, s. 302 – 303).

4.4 OSTATNÍ PŘEŽIVŠÍ

Některým z Židů z Plzně, kteří také byli deportováni do koncentračních táborů, se povedlo z tábora uprchnout. Například Arnošt Epstein, který se narodil v Plzni v březnu v roce 1923. Ke konci druhé světové války byl vězněn v Postoloprtech, z kterých se mu podařilo uprchnout. Z tábora uprchl společně s Evženem Czinnerem. Arnošt zemřel v roce 1999 (Stehlíková a kol. 2006, s. 76).

Stejný případ byl i Hanuš Löw, který se narodil také v Plzni v únoru v roce 1922. S Arnoštem ho spojovalo navštěvování Druhé státní československé reálky na dnešním Mikulášském náměstí. Uprchl z Terezína společně se dvěma dalšími českými vězni. Překonali více než

400 kilometrů a v Popradu se přidali ke Svobodově armádě. Hanuš žije dodnes se svou ženou v Santiago de Chile (Stehlíková a kol. 2006, s. 86).

Některým z plzeňských Židů se před válkou podařilo odjet do zahraničí. Příkladem za všechny je Eva Brummelová. Narodila se 15. července 1923. Její život zachránil sir Nicolas Winton v roce 1939 v červenci, když jí umožnil cestu do Velké Británie. Po skončení války se Eva již do Čech nevrátila a zůstala v Anglii. V roce 1955 se vdala a přestěhovala do Bristolu (Stehlíková a kol. 2006, s. 48).

4.5 SHRnutí

Téměř většina Židů, kteří byli z Plzně transportováni během druhé světové války, se osvobození nedožili. Velká část v koncentračních táborech našla smrt.

Z transportů, které směřovaly do Terezína, přesto několik příslušníků židovské menšiny z Plzně koncentrační tábory přežilo a dočkalo se osvobození. Z transportu R a z 1 000 osob jím deportovaných přežilo válku 73 osob. O něco méně osob, 64, se dožilo osvobození z transportu označeného písmenem S. Posledním transportem z Plzně do ghetta Terezín byl vlak označený T, kdy z celkového počtu 604 bylo 67 osob osvobozeno.

Z celkového počtu 2 604 deportovaných plzeňských Židů se tedy osvobození dožilo 204 osob (Kárný a kol. 1995, s. 265, 280, 295)

5 KONCENTRAČNÍ TÁBORY

Během let 1933 a 1945 bylo nacistickým Německem založeno okolo 20 000 táborů, ve kterých byly uvězněny miliony obětí. Tábory plnily celou řadu účelů. Byly to tábory tranzitní, tábory, ve kterých se vykonávaly

nucené práce a také vyhlazovací tábory, které sloužily pro masové zabíjení osob. Vězni v koncentračních táborech byli z počátku „nepřátelé státu“. Nejčastěji Romové, Němci, Socialisté, Sociální demokraté, homosexuálové nebo osoby s projevy deviantního chování.

Po invazi Německa do Polska v září 1939 nacisté zřídili několik táborů, kde probíhaly nucené práce. Umíraly zde tisíce vězňů na vyčerpání, vyhladovění apod. Někteří se stali oběťmi medicínských experimentů. V roce 1941 po německé invazi do Sovětského svazu vzrostl počet táborů pro válečné zajatce.

Vznikaly také vyhlazovací tábory, jakási centra zabíjení Židů spojená s „konečným řešením“. Tyto tábory se nacházely převážně v Polsku, což byla země s největší koncentrací Židů. Spadaly sem tábory jako Chelmno, Belzec, Sobibor či Treblinka. V táborech byly zřízeny plynové komory, které sloužily k masovým vraždám. Například v Birkenau se nacházely čtyři plynové komory, ve kterých bylo zplynováno kolem 6 000 Židů každý den. Často Židé nejdříve putovali do tranzitních táborů jako Westerbork či Drancy. Nejznámějším a největším průchozím táborem na území Protektorátu byl Terezín.

Během druhé světové války v těchto táborech byly uvězněny miliony lidí. Zahynulo zde více než tři milióny Židů. Jen malá část vězňů se dožila osvobození táborů a přežila (United States Holocaust Memorial Museum, 2014).

5.1 POLSKO

V Polsku se nacházely vyhlazovací i pracovní tábory. Vyhlazovacích táborů bylo na polském území hned několik. Největší takovýmto táborem byla Osvětim, která se postupem času rozrostla na 4 části. V jedné z jejích částí Auschwitz – Birkenau zemřelo nejvíce Židů z celé Evropy. Odhadovaný počet obětí se pohyboval mezi 1 100 000 – 3 500 000 osobami.

Dalšími tábory na polském území byly například Sobibor, Treblinka, Majdanek, Trawniki a další níže popsané.

5.1.1 Osvětim

Osvětim² byla největším nacistickým vyhlazovacím a koncentračním táborem. Založena byla 27. dubna 1940 na Himmlerův rozkaz v blízkosti polského městečka Oświęcim. V létě 1941 předal Heinrich Himmler Rudolfovi Hößovi, veliteli tábora, příkaz vybudovat v Osvětimi centrum masového vraždění Židů. V Osvětimi I. byla zřízena první plynová komora, v níž byl poprvé vyzkoušen cyklon B.³

Od konce března 1942 začaly do Osvětimi přijíždět židovské transporty ze zemí pod nacistickou vládou. Deportováni sem byli Židé ze Slovenska a z Francie, z Nizozemí, z Belgie a Jugoslávie. Během dvou let, od října 1942 do října 1944, bylo z Terezína do Osvětimi deportováno více než 46 tisíc vězňů. Po celý rok 1943 do Osvětimi přijížděly transporty z Německa a dalších zemí v nacistické sféře moci.

5.1.1.1 Osvětim II. - Birkenau⁴

Vedle původního tábora Osvětim I. vznikl druhý, větší komplex pojmenován Osvětim II. – Birkenau. Událo se tak na příkaz Himmlera z března roku 1941. Tábor v Birkenau byl rozdělen na několik částí ohraničených ostnatým drátem nabitým elektrinou. V táboře byly postaveny čtyři velké plynové komory, v nichž mohlo být denně zavražděno na šest tisíc lidí. Plynové komory byly maskovány jako sprchy. Tato kamufláž měla za úkol zajistit poklidnost procesu. Až do poslední chvíle Židé věřili, že jde o desinfekční opatření, kterým musejí projít dříve, než budou posláni na práci v táboře.

² německy Auschwitz

³ látka, která se běžně používala pro deratizaci

⁴ Březinka

5.1.1.2 Terezínský rodinný tábor - BIIb

V sekci BIIb byl v letech 1943 - 1944 umístěn tzv. terezínský rodinný tábor. Při nejvyšším stavu bylo v Birkenau více než 100 tisíc vězňů.

6. září 1943 vyjely z Terezína dva deportační transporty: DI s 2 479 a Dm s 2 528 lidmi. Cílem bylo Birkenau, konkrétně nově vytvořený „terezínský rodinný tábor“, který byl v táborovém systému označován jako BIIb. Transportované čekalo na osvětimské poměry neobvyklé přijetí: nečekala je obvyklá selekce, nebyli ostříhání, rodinní příslušníci se mohli setkávat a byl zde dokonce zvláštní dětský blok, kde si mohly děti společně hrát a tajně zde probíhala výuka. Ve všech ostatních ohledech byly životní podmínky stejně kruté jako ve zbytku Birkenau. Obyvatelé BIIb byly v dokumentech označovány jako „Sonderbehandlung“⁵. Tímto termínem nacisté označovali osoby určené k likvidaci (Brod, Kárný, Kárná 1994, s. 36).

15. a 18. prosince byly z Terezína vypraveny další dva transporty mířící do „rodinného tábora“ - přijelo jimi pět tisíc vězňů. Ze zářijových transportů bylo v březnu 1944 odděleno téměř 5 000 vězňů, kteří pak byli v noci zavražděni v plynových komorách. 15., 16. a 18. května 1944 vyjely z Terezína do „rodinného tábora“ další tři transporty s celkem 7 500 lidmi. Vězni z těchto tří transportů a také z prosincových transportů během svého pobytu procházeli selekcemi. Na základě selekcí se někteří dostali pryč z Birkenau do jiných koncentračních táborů. Na začátku července zbývalo v BIIb více než 6 000 lidí. Všichni byli mezi 10. a 12. červencem 1944 povražděni plynem (Brod, Kárný, Kárná 1994, s. 38 – 39).

Z celkového počtu vězňů - 17 500 osob - „terezínského rodinného tábora“ se konce války dočkalo pouze 1 294 lidí.

⁵ „zvláštní zacházení“

5.1.1.3 Osvětim III - Monovice

V březnu 1942 byl zřízen další tábor, Osvětim III v blízkých Monovicích. Německá firma I. G. Farben si zde zřídila továrnu na výrobu syntetického kaučuku. Jako pracovní sílu využívala otrocké práce vězňů.

5.1.2 Treblinka

Treblinka, stejně jako Sobibor a Belzec patřil mezi vyhlazovací tábory tzv. Akce Reinhard. Práce na výstavbě tábora začaly na přelomu května a června 1942 a již 22. července téhož roku byl tábor dokončen.

Tábor byl rozdělen do tří částí: jedna část patřila personálu, který tvořili němečtí a ukrajinští pracovníci, ale také židovští vězni, kteří zde pracovali v tesařských, ševcovských a kovářských dílnách. Druhou část tvořily prostory pro přijímání a shromažďování vězňů. Ve třetí části byl vyhlazovací prostor. Zde byly umístěny plynové komory, hromadné hroby a hranice na kremaci obětí. Tuto část spojovala s přijímající částí úzká ulička, tzv. „roura – šlauch“, kterou byli Židé posíláni do plynových komor (Arad 2006, s. 51 – 52).

Od počátku byly v provozu tři plynové komory, jejichž kapacita byla 200 až 250 osob. V roce 1942 v táboře bylo vystavěno deset komor s celkovou kapacitou 3800 osob. 23. července 1942 začalo hromadné zabíjení Židů. Za dobu existence tábora zde zemřelo 254 000 Židů (Arad 2006 (133 – 134).

První transporty mířící do Treblinky byly z varšavského ghetta. Od 23. července do 21. srpna 1942 zde bylo zavražděno 254 000 Židů z Varšavy a 112 000 z ostatních částí varšavské oblasti. Z radomské oblasti 337 000 a z Lublinu a okolí 35 000 Židů. Z oblasti města Białystok bylo do tábora deportováno přes 107 000 lidí, ze Slovenska 7000 Židů, z terezínského ghetta přijelo v září a říjnu 1942 deset transportů s 18 000 lidmi. Další Židé, kteří sem byli deportováni, bylo zhruba 11 tisíc Židů z

Makedonie a Thrákie. Na konci března přijelo 2800 Židů z řecké Soluně. Celkový počet zavražděných v táboře Treblinka se odhaduje na 870 000 (holocaust.cz, 2011).

5.1.3 Sobibor

Tábor Sobibor byl postaven na místě určeném Ústřední stavební správou v obvodu Lublin. Místo pro tábor se nacházelo na jihozápadě Polska u hranic s Ukrajinou. Podél tábora vedla železnice. Stavba tábora započala v březnu roku 1942, vybudováním byl pověřen Richard Thomalla. Velitelem tábora se poté stal Franz Stangl (Arad 2006, s. 40 - 41).

Tábor se dělil do tří částí: správní a přijímací, které se nacházely blízko železnice a vyhlazovací, umístěné v odlehlé části tábora (Arad 2006, s. 42 – 43). Fakticky tábor začíná fungovat ke konci dubna 1942 a již v květnu začíná pravidelné hromadné vyhlazování (Arad 2006, s. 46).

V první fázi, v roce 1942, bylo během května, června a července zavražděno nejméně 90 – 100 tisíc Židů z Lublinu, Rakouska a Československa (Arad 2006, s. 89 – 90). Na podzim v roce 1942 byly přistavěny další 3 komory (Arad 2006, s. 129). Celkem bylo v táboře zavražděno 145 – 155 tisíc Židů.

5.1.4 Zamošč

Do ghetta byli postupně shromážděni Židé z okolí Zmošče a odsud od ledna 1940 posíláni do tranzitních ghett a pracovních táborů. Transporty Ar a As sem dorazily z Terezína na jaře v roce 1942 se 2 000 osobami. Kdo nestačil tempu v táboře, byl poslán do Belzece nebo do Chelмна. 17. října 1942 byli obyvatelé ghetta nuceni pochodovat do Izbice vzdálené 21 kilometrů. Téměř polovina z vězňů tuto cestu nepřežila. 19. října pak bylo 12 000 lidí nahnáno do vlaků a odvezeno

pravděpodobně do plynových komor tábora Belzec (Deportál.cz, nedatováno).

5.1.5 Trawniki

Koncem roku 1941 byl vybudován pracovní tábor v Trawnikách. Později byl využíván jako tábor pro sovětské válečné zajatce a polské Židy. Vedením tohoto tábora byl povolán vyšší velitel SS a policie v lublinské oblasti Odilo Globocnik. Jaro roku 1942 znamenalo deportaci Židů z Německa, Rakouska a Protektorátu Čechy a Morava. Někteří zemřeli vysílením nebo hlady, další byli deportováni do tábora Belzec a zbylí Židé byli zastřeleni v nedalekém lesíku.

Funkcí tábora bylo sloužit jako výcvikový prostor pro méně zkušené příslušníky SS a Ukrajince, kteří byli ochotni spolupracovat. Mnoho z nich bylo po výcviku posláno jako dozrci do vyhlazovacích táborů Treblinka, Sobibor a Belzec.

V roce 1943 bylo ze strachu z povstání, které již proběhlo v Sobiboru a 5. listopadu v Trawnikách zavražděno deset tisíc Židů. Na jaře 1944 byl tábor uzavřen. Zbylí vězni byli odvezeni do tábora ve Starachowcích. Za dobu existence tábora jím prošlo na 20 000 židovských vězňů (holocasut.cz, 2011).

5.1.6 Lublin- Majdanek

Koncentrační a vyhlazovací tábor Majdanek na předměstí Lublinu byl zřízen v říjnu 1941. V provozu byly v táboře plynové komory od roku 1942. Převážná většina, téměř 75% vězňů tvořili Židé.

Koncentračním táborem Majdanek prošlo zhruba 300 tisíc vězňů, z nichž 78 tisíc zahynulo. Táborem prošlo více než 50 národností. Na přelomu let 1941/1942 byl Majdanek vězením pro Židy z Lublinu a jeho okolí. Od dubna 1942 přijížděly masové transporty Židů nejdříve ze

Slovenska a Čech, později z Rakouska, Německa, Francie, Belgie a Nizozemí. Také zde vězni procházeli ihned po příjezdu selekcí (Deportál, nedatováno).

Mezi židovskými vězni z Čech a Slovenska, kteří táborem prošli, byl například pan Heberfeld – kantor z Března, Rudolf Krauss – obchodník z Prahy, Reich Otto a Landesmann – doktoři medicíny nebo Julius Kohn – grafolog z Trenčína (Akce Reinhard, nedatováno).

5.1.7 Varšava

12. října 1940 bylo na území Varšavy oficiálně zřízeno ghetto, do kterého bylo zavřeno 375 000 židovských obyvatel Varšavy. Od července 1942 byly zahájeny deportace do vyhlazovacího tábora Treblinka. Denně odjíždělo do Treblinky kolem 7 000 lidí. Na základě těchto transportů ke konci roku 1942 zůstalo v ghettu pouhých 60 000 osob. Ghetto mělo být zlikvidováno úplně, ale 19. dubna 1943 vypuklo povstání. Účastníci vzdorovali až do 16. května 1943. Přesto všichni kromě 9 přeživších zahynuli při pokusu o útěk, kdy byli zastřeleni nebo zemřeli v plynových komorách Treblinky (holocaust.cz, nedatováno).

5.1.8 Piaski

Ghetto na polském území fungovalo od dubna 1940 až do ledna 1943 a za tuto dobu jím prošlo celkem 9 000 lidí. Podobně jako u ghetta v blízkém městečku Rejowiec. Obě ghetta byla jakousi přestupní stanicí na trase do vyhlazovacích táborů Belzec a Sobibor. Proto zde panovaly provizorní a primitivní ubytovací podmínky, lidé byli nuceni žít v přeplněných dřevěných domcích, nedostávalo se jim vody a jídla. Baráky byly po deportacích posledních vězňů zbourány (Deportál, nedatováno).

5.1.9 Gross – Rosen

Tento koncentrační tábor byl původně založen jako pobočka tábora Sachsenhausen v roce 1940. O rok později se z Gross – Rosenu stal samostatný koncentrační tábor (United States Holocaust Memorial Museum, 2014).

Zpočátku byli vězni nasazováni na stavbu tábora a na práci v žulovém lomu, který byl nedaleko tábora. Postupně pak vznikly pobočné tábory v okolí a počet vězňů vzrostl.

Celkový počet lidí vězněných během druhé světové války v táboře Gross-Rosen se blíží 125 tisícům obětí různých národností. Největší skupinu mezi nimi představovali Židé.

Životní a pracovní podmínky židovských vězňů pod dozorem nacistických strážců byly kruté a nelidské. Těžká práce a velmi malé přiděly potravin a odpírání lékařského vyšetření způsobovaly vysokou úmrtnost. Tábor fungoval až do roku 1945, kdy započala jeho likvidace. Vězni byli deportováni do jiných táborů. Několik vězňů, kteří zde zůstali, se dočkali osvobození v květnu 1945 (holocaust.cz, 2011).

5.1.10 Baranoviči

Transport Aay původně mířil do Minsku, kde ale právě probíhala likvidace 10 000 obyvatel místního ghetta - mezi nimi byli i Židé z brněnského transportu z podzimu 1941. Proto byl transport zastaven v Baranoviči a deportovaní byli vyzváni, aby si vzali jídelní náčiní a vystoupili z vlaku. Po té byli odvezení do lesa nedaleko obce Kolpenice a tam postříleni (Deportál, nedatováno).

5.1.11 Izbica

Ghetto sloužilo jako přestupní stanice do táborů Sobibor a Belzec. Vzniklo v roce 1941 a již o rok později sem byli přivezeni Židé. Během období březen – květen v roce 1942 sem bylo dopraveno 12 – 15 tisíc Židů z celé Evropy. Již 2. listopadu 1942 bylo ghetto uzavřeno. Ti Židé, kteří v tomto ghettu nezemřeli na tyfus či na základě špatných hygienických podmínek, byli odesláni do vyhlazovacího tábora Sobibor. Izbica se nachází ve východním Polsku (Trhovokamenický památník, nedatováno).

Polské území bylo co do koncentračních táborů nejvíce obsazené. Mezi další tábory, které zde byly zbudovány a jsou spjaté s plzeňskou židovskou menšinou a jejich osudy jsou tábory Jaworzno a Kudowa. I do těchto míst byli transportováni někteří z plzeňských Židů.

5.2 NĚMECKO

Na území Německa se nacházely v největší míře pracovní tábory. I v těchto táborech byli vězni nuceni pracovat v nelidských podmínkách a to téměř celý den. K práci byli nuceni za jakéhokoliv počasí a za jakéhokoliv zdravotního stavu. Prvním táborem založeným na německém území byl Dachau, na jehož stavbu postačily pouhé dva měsíce.

Nejvíce obětí v táborech uvedených níže zemřelo v Sachsenhausenu. Počet úmrtí se za dobu fungování tábora pohyboval kolem 100 000 osob. I v ostatních táborech se čísla obětí pohybovala minimálně v desítkách tisíc.

5.2.1 Flossenbürg

Tábor Flossenbürg byl zřízen na začátku května 1938. První vězni do tábora byli přivezeni z Dachau. Původně byl určen pro údajné kriminální a asociální vězně. Volba místa poblíž československé hranice

nebyla náhodná - již v této době plánovalo německé vedení a armáda zničení Československa.

Flossenbürg byl řazen mezi tábory, které si kladly za cíl maximální využití otrocké síly vězňů ve prospěch Německa. Původně pracovala většina vězňů v granitových lomech. Po začátku války byli vězni využíváni ke zbrojní výrobě. Jednalo se o práci v nově zřízených výrobních halách firmy Messerschmitt. Za dobu existence tábora jím prošlo zhruba 100 tisíc vězňů, zahynulo zde asi 30 tisíc osob (holocaust.cz, 2015).

5.2.2 Dachau

Dachau byl založen v roce 1933 jako první koncentrační tábor na území Německa, na rozkaz Heinricha Himmlera, který ho popsal jako „první koncentrační tábor pro politické vězně.“ První vězni v táboře byli především odpůrci nacistického režimu a později také homosexuálové, Romové, Svědci Jehovovi nebo pachatelé opakovaných trestných činů.

Židé se v táboře objevily až po křišťálové noci. S příslibem opuštění Německa byli po několika týdnech propuštěni. 5. října 1942 byli na Himmlerův rozkaz všichni Židé z koncentračního tábora deportováni do Osvětimi. V táboře na konci války pracovalo asi 30 000 vězňů, kteří se 29. dubna 1945 dočkali osvobození jednotkami americké armády (United States Holocaust Memorial Museum, 2014).

5.2.3 Meuselwitz

V roce 1944 byl zbudován pobočný tábor Buchenwaldu. Nacházel se v těsné blízkosti továren na výrobu malé a střední munice, Většina z 2 tisíc vězňů na počátku r. 1945 byly ženy, které firma získávala levněji. Továrny byly spravovány firmou HASAG (Deportál, nedatováno).

5.2.4 Bergen – Belsen

Tábor byl založen v roce 1940 a o tři roky později byl dán do správy SS a stal se koncentračním táborem. Bergen – Belsen tvořil komplex několika táborů. Vězni v táboře byli různorodí, Židé, váleční zajatci, političtí vězni, Romové, zločinci apod. (United States Holocaust Memorial Museum, 2014) Do června 1944 zde bylo drženo dohromady 4 000 Židů pocházejících převážně z Nizozemska, jež měli být vyměněni za německé zajatce. V červenci 1944 sem bylo transportováno dalších 1 600 Židů tentokrát z Maďarska, kteří měli být vyměněni za zboží a jídlo. Výměny se nakonec dočkalo jen několik osob.

Od března 1944 fungoval Bergen-Belsen také jako „zotavovací tábor“ (Erholungslager). Byli sem přiváženi vězni z ostatních koncentračních táborů, kteří byli příliš zesláblí, aby mohli pracovat. V dubnu 1945 byl tábor osvobozen britskou armádou. Celkový počet obětí se odhaduje na 50 000. Asi 10 000 lidí zemřelo po osvobození v důsledku epidemie tyfu (Deportál, nedatováno).

5.2.5 Buchenwald

Buchenwald byl jedním z největších koncentračních táborů v Německu. Postaven byl v roce 1937 ve středovýchodním Německu nedaleko Výmaru. Tábor od otevření v roce 1937 sloužil výhradně pro mužské vězně, ženy sem byly deportovány až od přelomu let 1943/1944. Nejčastěji vězněnými v tomto táboře byli političtí vězni, ale po křišťálové noci v roce 1938 sem bylo posláno na 10 000 Židů (United States Holocaust Memorial Museum, 2014).

Křišťálová noc je označení pro protižidovský pogrom v Německu, který probíhal od nočních hodin 9. do 10. a v některých částech až do 11. listopadu v roce 1938. Při této nacistické akci bylo vypáleno několik synagog a židovských modliteben. Byly vypleněny židovské obchody a podniky. Během této události zahynulo cca. 100 Židů a téměř 30 000

německých Židů bylo zavlčeno do Buchenwaldu, Sachsenhausenu a Dachau (holocaust.cz, 2011).

V řijnu 1942 byla většina vězňů z Buchenwaldu převezena do Osvětimi. Buchenwald se svými 130 satelitními tábory se po nějaké době začal postupně znovu plnit a ke konci r. 1944 v nich žilo asi 60 tisíc lidí. Na vězních byly od r. 1941 prováděny lékařské experimenty. V roce 1945 tábor osvobodila americká armáda, která zde objevila 20 tisíc vězňů, z nichž 4 tisíce byli Židé. Buchenwaldem prošlo celkem 250 tisíc lidí, z nichž 60 tisíc přímo na místě zahynulo (Deportál, nedatováno).

5.2.6 Sachsenhausen

Stavba tábora začala v létě roku 1936, již o dva roky později sem byli deportováni vězni z Esterwegenu, kteří vypomáhali se stavbou tábora. V září roku 1938 byl již tábor připraven na svou úlohu. Z počátku byli vězni političtí oponenti a pachatelé trestných činů. Počty židovských vězňů se různě měnily. Po křišťálové noci bylo do Sachsenhausenu deportováno 6 000 Židů. Začátkem roku 1945 se jich zde nacházelo již kolem 11 100 (United States Holocaust Memorial Museum, 2014).

V táboře byly také prováděny pokusy přímo na vězních. Tyto pokusy společně s různými nemocemi, podvýživou, vyčerpáním měly na svědomí vysokou úmrtnost v táboře. Tábořem prošlo celkem kolem 140 000 lidí, z nichž nejméně 30 000 zemřelo (Deportál, nedatováno).

5.2.7 Schwarzheide

Schwarzheide byl jedním z 50 satelitních táborů Sachsenhausenu. Skládal se z deseti dřevěných baráků, vězni byli nuceni pracovat ve firmě Braunkohle-Benzin, která vyráběla syntetická paliva.⁶

⁶ Firma byla založena 5. června 1944 a fungovala do 16. dubna 1945.

Za tu dobu jím prošlo 1 000 vězňů, z nichž přežily dvě stovky. V den zrušení tábora byli vězni posláni na pochod smrti do severočeského města Varnsdorf (Deportál, nedatováno).

Za zmínku ale stojí ještě další koncentrační tábory, o kterých jsem nenalezla jinou informaci, než že do nich byli deportováni i plzeňští Židé. Jsou to tábory Blechhammer, Gleiwitz, Haselhorst a Oranienburg. I do těchto táborů vyjížděly transporty z Terezína, ve kterých se nacházeli Židé z Plzně.

Na německém území se nacházelo mnoho dalších koncentračních táborů, které ale pro moji práci nejsou podstatné. Proto jim nevěnuji bližší pozornost.

5.3 BĚLORUSKO

Jediný známý vyhlazovací tábor v Bělorusku je níže popsán Malý Trostinec. Nacházel se nedaleko Minsku, ve kterém bylo zbudováno židovské ghetto. Popsán je zde pouze Malý Trostinec z důvodu transportů, které na toto místo za druhé světové války přivezly také několik plzeňských Židů.

5.3.1 Malý Trostinec

Tábor byl založen v listopadu 1941. Dne 10. května 1942 transportem dorazili první židovští vězni a bylo rozhodnuto, že se Malý Trostinec stane vyhlazovacím táborem. Většina transportovaných byla zavražděna ihned po příjezdu, byli buď zastřeleni, nebo zabiti v tzv. plynových vozech.⁷ Smrt zde našli Židé z okolí Minska, z Německa, Rakouska a Protektorátu Čechy a Morava. Počet obětí se odhaduje na celkem 200 až 500 tisíc (Deportál, nedatováno).

⁷ Nákladní automobily, do jejichž uzavřené zadní části byly vypouštěny výfukové plyny.

5.4 RAKOUSKO

Nejznámější na rakouském území je tábor Mauthausen. Jednalo se o pracovní tábor, který byl prvním mimo území Německa. Nacházela se zde také pobočka Ravensbrücku, Altenburg. Tyto dva tábory jsou zde popsány na základě přítomnosti některých plzeňských Židů, kteří sem byli během druhé světové války zavléčeni.

5.4.1 Mauthausen

Dne 8. srpna 1938 byli do Mauthausenu nedaleko Linze posláni vězni z koncentračního tábora Dachau. Jejich prací bylo budování nového tábora. Mauthausen byl prvním koncentračním táborem mimo vlastní území Německa.

Nejvíce zastoupenou národností v táboře byli Poláci. Židé byli do tábora posíláni až později. První ze židovských transportů byl vypraven z Čech. Židé měli v Mauthausenu minimální šance na přežití.

Vězni byli vystaveni nelidskému zacházení, nahánění do drátů nabitých elektřinou nebo usmrcování petrolejovými injekcemi. Likvidace probíhala v plynových komorách či v pojízdném plynovém autobusu. Další forma týrání byla psychické povahy a také těžká fyzická práce v kamenolomu.

Celkový počet mauthausenských vězňů se odhaduje na 199 404, z nichž na 119 000 zemřelo. Mezi nimi bylo 38 120 Židů (holocaust.cz, 2011).

5.4.2 Altenburg

Jedná se o pobočku tábora Ravensbrück. Je jedním z asi 40 podobných táborů, které byly nejčastěji budovány blízko továren. V táboře probíhaly nucené práce a nacházelo se zde více než 1000 vězňů.

K dalším táborům patřil například Neubrandenburg, Karlshagen I, Barth, Leipzig-Schönefeld a Magdeburg (United States Holocaust Memorial Museum, 2014).

5.5 POBALTÍ

V této části Evropy se nejčastěji vyskytovaly pracovní tábory. Níže popsané tábory Raasika a ghetto v Rize jsou zde, protože v těchto táborech byli během druhé světové války přítomni i Židé z Plzně.

5.5.1 Raasika

Transportem Be, který byl vypraven z Terezína 1. září 1942, odjelo celkem 1 000 vězňů. Transport původně směřoval do ghetta v lotyšské Rize. Po příjezdu však transport nebyl přijat, kvůli přeplnění a proto vyrazil dále na sever. O čtyři dny později zastavil v estonské Raasice. Odtud byla většina vězňů - převážně děti a staří lidé - odvázeni do Kalevi Liiva, kde byli v připravené jámě postřeleni. Ze zhruba 200 mladších vězňů, kteří byli z Raasiky odvezeni do tábora v Jägale, se jich konce války dočkalo 45 (Deportál, nedatováno).

5.5.2 Riga

Ghetto bylo založeno 25. října 1941 přímo uprostřed lotyšského hlavního města. Hned následující měsíc byli pracující obyvatelé ghetta sestěhováni do menšího prostoru. Zbylí obyvatelé byli v noci z 29. na 30. listopadu odvedeni do blízkého Rumbulského lesa, kde byli všichni postřeleni. V ghettu zůstalo ubytovaných kolem 4000 lidí, kteří byli natěsnáni ve třech domech. Tím se uvolnilo místo pro příchozí transporty z území říše a protektorátu.

Hromadné střílení probíhalo i později například v Bikerniekském lese a nedalekých koncentračních táborech. Podle odhadů v Rize a okolí

také fungovalo celkem šest plynových vozů. Do Rigy bylo během válečného konfliktu zavlčeno celkem asi 30 000 lidí. Při osvobození tábora 13. října 1944 našli vojáci 152 přeživších (deportál.cz, nedatováno).

ZÁVĚR

Práce se věnovala historické události, která úzce souvisela s druhou světovou válkou. Touto událostí jsou transporty, které během několika dní zcela „vyčistily“ město Plzeň od přítomnosti židovské menšiny. Ta se zde nacházela v počtu 2 604 členů a všichni do jednoho byli převezeni do ghetta Terezín.

V začátku bakalářské práce kladu pozornost na holocaust a události, které k němu vedly. Píši o několika dílčích okamžicích, které holocaust vyvolaly. Částečně, zde zmiňuji i možnost popírání holocaustu.

V následující části píši o tom, jak vůbec koncentrační tábory vznikly. Tomu, kdo byl autorem myšlenky koncentrační a vyhlazovací tábory stavět. Zmiňuji zde, v jakém období se dospělo k myšlence postavit ghetto Terezín a jaké k tomu byly důvody. Popisuji zde i samotné ghetto Terezín, jeho funkce, historii, která s ním souvisí.

Na tuto kapitolu navazuje kapitola o transportech, které souviseli s plzeňskou židovskou menšinou. Jde o transporty, které byly označovány písmeny podle abecedy a plzeňští Židé byli transportováni do dalších táborů vlaky označenými od písmene A až do písmene E. Jejich cesty vedly převážně do vyhlazovacího tábora Osvětim, kde jich také většina zahynula. U každého transportu je uveden počet Židů z Plzně, kteří byli tímto vlakem převezeni. Zmiňuji zde i cílová místa jednotlivých transportů a datum jejich odjezdu z Terezína.

Dále jsem se zaměřila na plzeňské Židy, kteří koncentrační tábory přežili a dočkali se osvobození. Pro přehlednost jsem je rozdělila podle transportů R, S a T. Uvádím zde počet přeživších, pro ilustraci i některá jména. U některých jsem stručně přiblížila jejich osudy těsně před transportem, při pobytu v některém z táborů a také jejich život po skončení druhé světové války.

Další kapitola se vztahuje k popisu koncentračních táborů, do kterých se plzeňští Židé za války dostali. Jsou rozděleny podle země jejich umístění. O některých jsem informace nezjistila, proto jsou pouze připojeny v závěru.

Poslední krátká kapitola se věnuje památníku vzniklému k uctění obětí plzeňského holocaustu. Jedná se o Zahradu vzpomínek. A umístění pamětní desky ve Štruncových sadech.

Informace jsem čerpala z internetových zdrojů, které mi byly doporučeny paní Mgr. Monikou Stehlíkovou. Jedná se například o Deportál, který je věnován právě transportům a jejich obětem z města Plzně. Dalšími je holocaust.cz a United States Holocaust Memorial Museum. Cenným zdrojem byl také první díl Terezínské pamětní knihy, ve které jsou jmenovitě uvedeni všichni plzeňští Židé, kterých se deportace týkaly.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

ARAD, Jicchak. Belzec, Sobibor, Treblinka: vyhlazovací tábory akce Reinhard. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: BB/art, 2006, 455 s. ISBN 80-7341-700-6.

DOUŠA, Jaroslav. Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, 787 s. ISBN 80-7106-723-7.

KRYL, Miroslav. Osud vězňů terezínského ghetta. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1999, 225 s. Knihy dokumenty. ISBN 80-7239-042-2.

KULASZKA, Barbara. What is "Holocaust Denial"?. 1992, : 4.

LILIENTHAL, Alfred M. The Holocaust Issue and Middle East Policy. The Journal of Historical Review. 1993, 13(5): 2.

STEHLÍKOVÁ, Monika, Kristýna HOMOLOVÁ, Jan JÁCHIM, Ilona DVOŘÁKOVÁ a Aleš TURNOVEC. *Spolužáci: Osudy židovských studentů gymnázia na Mikulášském náměstí v Plzni*. Druhé. Plzeň: o. s. Humr, 2006, 98 s.

STEIN, Howard F. The Holocaust and the Myth of the Past as History. The Journal of Historical Review. 1994, 14(5): 2.

ŠPIRKOVÁ, Věra. Velká synagoga v Plzni. Vyd. 1. Plzeň: Fraus, 2002, [16] s. Památky (Fraus). ISBN 80-7238-194-6.

Terezínská pamětní kniha: židovské oběti nacistických deportací z Čech a Moravy 1941-1945. 1. vyd. Editor Miroslav Kárný. Praha: Melantrich, 1995, 680 s., [16] s. obr. příloh. Terezínská iniciativa. ISBN 8070232099.

Terezínský rodinný tábor v Osvětimi-Birkenau: Sborník z mezinárodní konference Praha, 7.-8. března 1994. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1994, 203 s., fotogr. na příl. Terezínská iniciativa. ISBN 80-7023-193-9.

Internetové zdroje:

Eric J. Schwarz. Ghetto Izbica. Trhovokamenický památník. [online]. [cit. 2015-08-11]. Dostupné z:

http://www.trhovokamenickypamatnik.cz/?page_id=794

Flossenbürg. holocaust.cz. [online]. [2015] [cit. 2015-07-15]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/dejiny/koncentracni-tabory-a-ghetta/flossenbuerg>

HUMR o.s.. Zdokumentované transporty v databázi. Deportál: Osudy obětí šoa na Plzeňsku. [online]. [cit. 2015-07-06]. Dostupné z: <http://shoah.deportal.cz/shoah/database/transporty>

Spolužáci. HUMR o. s.. [online]. [cit. 2015-08-12]. Dostupné z: <http://humr.deportal.cz/?q=content/spolu%C5%BE%C3%A1ci>

Křišťálová noc (1938). holocaust.cz. [online]. 26.9.2011 [cit. 2015-08-09]. Dostupné z: <http://www2.holocaust.cz/cz/history/events/pogrom1938>

Napiš jedno jméno II. HUMR o. s.. [online]. [cit. 2015-08-12]. Dostupné z: <http://humr.deportal.cz/?q=content/napis-jedno-jmeno-ii>

Norimberské zákony (1935). holocaust.cz. [online]. 26.9.2011 [cit. 2015-08-12]. Dostupné z: http://www2.holocaust.cz/cz2/history/events/nuremberg_laws

Osoby v databázi. Deportál. [online]. [cit. 2015-08-07]. Dostupné z: <http://shoah.deportal.cz/shoah/database/people/persons?letter=R>

Osvětim. holocaust.cz. [online]. [cit. 2015-07-07]. Dostupné z: <http://www2.holocaust.cz/cz/history/camps/auschwitz>

Stan Lada. Vězni. Akce Reinhard. [online]. [cit. 2015-07-15]. Dostupné z: http://reinhard.mysteria.cz/m_vezni.html

Stan Lada. Akce Reinhard. Akce Reinhard. [online]. [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www.reinhard.mysteria.cz/>

Tábory v databázi. Deportál. [online]. [cit. 2015-07-15]. Dostupné z: <http://shoah.deportal.cz/shoah/database/camps>

Tábory v databázi. Deportál. [online]. [cit. 2015-07-15]. Dostupné z: <http://shoah.deportal.cz/shoah/database/camps>

Tereza Štěpková. Treblinka. holocaust.cz. [online]. [2011] [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://www2.holocaust.cz/cz2/history/camps/treblinka>

The Holocaust. Yad Vashem: The Holocaust Resource Center. [online]. © 2015 [cit. 2015-11-20]. Dostupné z: http://www.yadvashem.org/yv/en/holocaust/resource_center/faq.asp

Tomáš Fedorovič. Gross – Rosen. holocaust.cz. [online]. 26.9.2011 [cit. 2015-07-17]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/dejiny/koncentracni-tabory-a-ghetta/gross-rosen/>

Tomáš Fedorovič. Mauthausen. holocaust.cz. [online]. 26.9.2011 [cit. 2015-07-16]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/dejiny/koncentracni-tabory-a-ghetta/mauthausen-3/>

Trawniki. holocaust.cz. [online]. [2011] [cit. 2015-07-15]. Dostupné z: <http://www.holocaust.cz/dejiny/koncentracni-tabory-a-ghetta/trawniki/>

United States Holocaust Memorial Museum, Washington, DC. Holocaust Encyclopedia. United States Holocaust Memorial Museum: Sachsenhausen. [online]. 20.6.2014 [cit. 2015-07-19]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005538>

United States Holocaust Memorial Museum, Washington, DC. Holocaust Encyclopedia. United States Holocaust Memorial Museum: Buchenwald. [online]. 20.6.2014 [cit. 2015-07-19]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005198>

United States Holocaust Memorial Museum, Washington, DC. Holocaust Encyclopedia. United States Holocaust Memorial Museum: Bergen – Belsen. [online]. 20.6.2014 [cit. 2015-07-17]. Dostupné z: <http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005224>

United States Holocaust Memorial Museum, Washington, DC. Holocaust Encyclopedia. United States Holocaust Memorial Museum: Dachau. [online].

20.6.2014 [cit. 2015-07-17]. Dostupné z:
<http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005214>

United States Holocaust Memorial Museum, Washington, DC. Holocaust Encyclopedia. United States Holocaust Memorial Museum: Gross – Rosen. [online]. 20.6.2014 [cit. 2015-07-17]. Dostupné z:
<http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005199>

United States Holocaust Memorial Museum, Washington, DC. Holocaust Encyclopedia. United States Holocaust Memorial Museum: Ravensbrück. [online]. 20.6.2014 [cit. 2015-07-17]. Dostupné z:
<http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005199>

United States Holocaust Memorial Museum, Washington, DC. Holocaust Encyclopedia. United States Holocaust Memorial Museum: Nazi Camps. [online]. 20.6.2014 [cit. 2015-07-17]. Dostupné z:
<http://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005144>

Zahrada vzpomínek. HUMR o. s.. [online]. [cit. 2015-08-12]. Dostupné z:
<http://humr.deportal.cz/?q=content/zahrada-vzpom%C3%ADnek>

7 RESUMÉ

V bakalářské práci jsem se zabývala historií transportů plzeňských Židů. Jedná se o statistiku jedné historické události zaměřené na plzeňské Židy. Konkrétně na průběh holocaustu ve městě Plzeň. Pozornost je zaměřena na transporty, které směřovaly z Plzně do Terezína a také dalším transportům, které z Terezína odjížděly do dalších koncentračních táborů.

V mé práci popisuji také místa, na která Židé z Plzně právě kvůli těmto transportům byli deportováni a kde většina z nich našla smrt. Ale naopak je zde i kapitola věnována plzeňským Židům, kteří se dočkali osvobození a po válce se vrátili k normálnímu životu.

In the thesis I have dealt with a history of transports of the Pilsen Jews. It is a statistics of one of the historical event focused on the Pilsen Jews. Specifically, the course of the holocaust in Pilsen. The attention is focused on transports that were leading from Pilsen to Theresienstadt and other transports, which departed from Theresienstadt to other concentration camps.

In my thesis I describe the places to which Jews from Pilsen were deported and where most of them found their death. But on the contrary, there is a chapter devoted to Pilsen Jews who waited for a liberation and after the war they returned to a usual life.

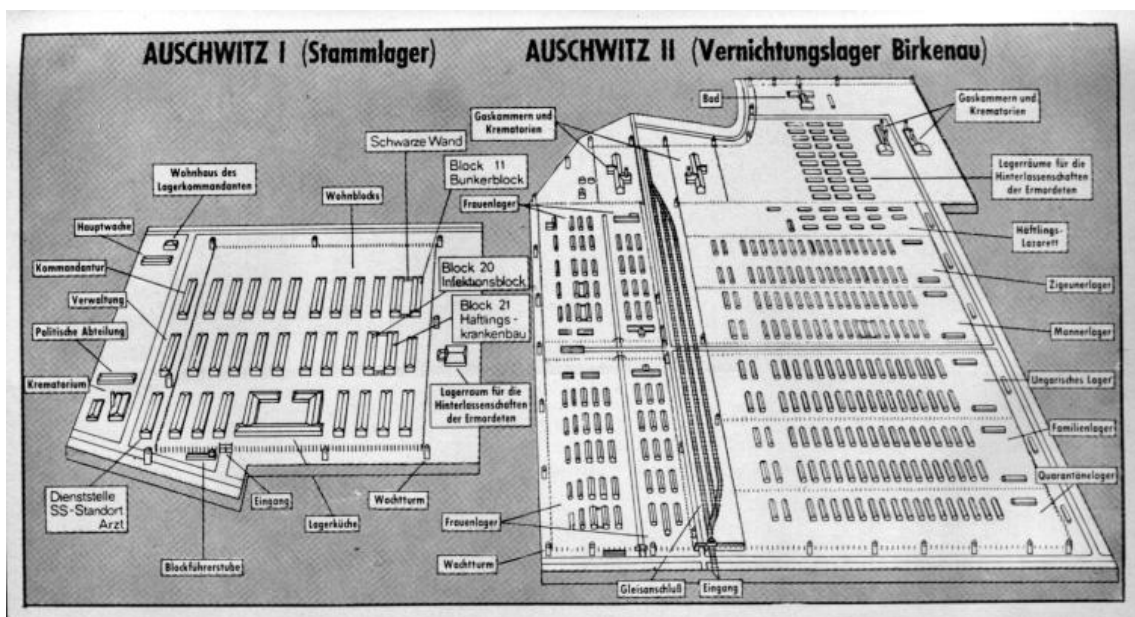
8 PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Plánek tábora Osvětim

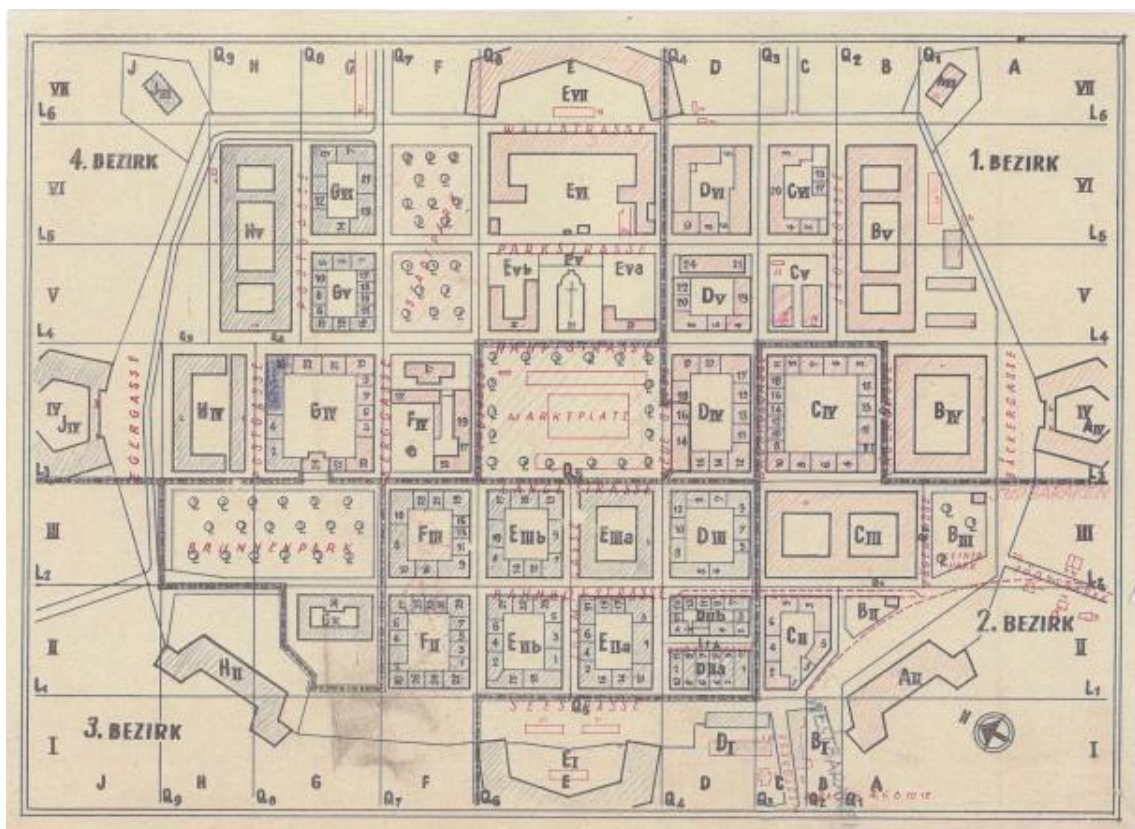
Příloha č. 2: Plánek ghetta Terezín

Příloha č. 3: Mapa umístění koncentračních táborů

Příloha č. 4: Plzeňští Židé v Malé Pevnosti v Terezíně

Příloha č. 1: Plánek tábora Osvětim

Příloha č. 2: Plánek tábora Terezín

Příloha č. 3: Mapa umístění koncentračních táborů

Příloha č. 4: Plzeňští Židé v Malé pevnosti v Terezíně